

HUNGRIA

DALA-TA...

Lazgarri ta giza-ezkoak izan dira 1956.ºko udazkenean Hungria'n gertatuak. Gizonei ta erriei lots goaitkarriena sortu bear liekenak. Erri eta biotz zuzen guzien ezespene gogorrena irabazi dutenak. Gizadi osoa bat egin da, alderdikeri oro gainduz, gertaera laidogarri auk pizturiko aserrea azaltzearren. Gizon guziek baitan daramaten zuzen-izpi orrek lotu ta batu ditu asmo ta iritzi guzietariko buru-biotz oro.

Gerta-herri dira yazo auk xestu detzadan. Ontaz ugari jardunak dira errati, aldizkari, ta egunkariak. Amaikaxo itsaldi, batzar, elizkizun, ta bestelako aserre-azalpenak ere egin dira an-emen gertaera auk dirala-ta. Biotz-barren guziak ikutu ta zauritu dituzte yazo auk. Giza-legezko deriskiot. Eliz-Amak berak ere agindu ta eratu izan ditu era ontako zenbait ekitaldi. Gorputz Baten atal geranez egoki ta bidezko deriskiot Europa-Sortaldeko ei gure onginal ta biotz-entipen barnekorrena agertzea.

Enatorkizu, alere, aienez. Errez biotz-unkitzen gera gizonak, errez ta aisago aaztu ta oztutzen, ordea. Uste gutxi amaiot nik biotz-asperen oei, yazoaldi auetan batez ere. O-deietarañoko miñ-deiak jaso dituzte gizon, batzar ta erri aunitzek, baño... pentsa ote dute guzi oek bere etxe ta auzoko arazoak ain zuzen ote dabiltzen? Gogartu ote dute biar beren etxe-barruan gerta ditezke la berdiñak edo-ta gorriagoak?

Denok dakigu. Miñ ta biotzondoko barrenkorrago damaio egungo gizarteari ama alargun bat bere semetxoa besotari illotz dularik ikustek, millaka gizaseme Siberia'ko lantegietara derriorturik dijoaztela jakiteak baño.

Asko ta asko mintza zaizkigu gertaera auetaz. Atzo bertan era berdiñean eta basatiago joka ziranak ere mintzo zaizkigu... zeñen iguingarri "zuzentasun" itz ori oen agotan! Beste asko bildur-ixillean babestu dira. Batzuek deadarka, bestetsuek ixil, denak bildur. Hungria Errusiaren atzaparretan odol-jarioan... Europa ta Amerika ikaraz begira, amorrukeñuz begira, baño iñor ausartu ez sapelatsaren aurka!

"Egi" dan Aren ordezkoa ere mintzo zaigu. Iñoiz bezin zorrotz ta larri mintzo ere! Nolako begirune ta biotz-zirrara sortu dituzten Aita Santuaren itzak! Amabost egun barruan lau aldiz lertu du bere biotz aitakorraren miñ astuna. Iru idazki ta errati-dei bat. Zeazki mintzo da. Nabarmen nabarmen jarri ditu egungo gizarte-jokabidearen akats-sustraiak. Badakite gizadiaren agintari ta gidariak nondik ta nola joka beren eginbideetan.

Eztie Aita Santuak erri bat edo besteri itz egin, ludiko erri guziei baizik. Gizadi osoak entzun du bere itza. "Zueri, bada, erri maite, gizon ta emakumezko, jakitun, langille, antzegille ta baserritar, edozein enda ta errikoel mintzatzen naiz..." Erri-aginteei itzik ere ez! Erri-xea baita beti gudaen ondorioak bere larruan nabaitu bear dituana..." Zuen asmo eta nai barrenkorrenak zein eta nolakoak dituzuen zuen agintariei jakinarazi dezaizkiezuten".

Azken eguerritan, urtero bezela, gizarte osoari mintza zaio egundoko errati-dei batez. Ots aundikoa izan da osk Ludi osoko egunkari, aldizkari, errati ta tele-erratiak jarduri izan dute. Emanik duan politiko-itzaldirik mardulena omen du azken au. Ontan ere argi ta zeatz mintzo da. Eluke kristaurik egon bear errati-dei au irakurtzen eta gogoan artzen ez-tuanik.

Lantxo onen oñarritzat artu ditut itzaldi ta errati-dei bek. Aipatu gabe erabiliko ditut nere gixa.

Aita Santuak dionez gizartea goaitu eta artegaturik dabil azken urte auetan. Nora jo edo zeri eldu eztaquila dabil. Ez aurrerapenak, ez teknikak, ez aberastasunak ez dakarkiote pakerik ez zorionik. Azkeneko gertaera auek geiago sakondu dute oraindik gizartearen ondoeza au. Amaika goialdi ta buru-naaspillo sortu oi dituste onelako gertaerak bear bezela argitzen ez diranean. Kaltegarri gerta ditezke animaentzat guzieren buruak dagien galdegiñ zorrotzak erantzun beterik gabe itoko bagenitu. Gertaera autzaz argi pixkabat egitera nator, bada. Jaungoikoaren jokabideen aztarna gertaera auen barnean somatzea, dut idazlan onen xeda.

"Pakea Zuzentasunaren ondore". Pio XII garrenaren ikurdeia. Bere ametsa, bere asmo irrikiena, bere jardun eta neke guzien elburu ta jomuga. Pakea, erri-arteko pakea, gizonen pakea, gizadi osoaren pakea. Pakea, bai, baño, ez indarrezkoa, ez bildurrezkoa, zuzentasunaren ondorekoa baizik. Erri agkotan pakea, edo pakearen antzeko alako zerbeit badagola dirudi, baiño ezta giza-legesen neurri bideak eta zuzentasunak ezarritakoa, guda-izkilluz, erbestez, ta era ontako bidez lor tutakoa baño.

"Pakea, eskatasuna! Eguntan beren indar guzia artu duten itz ikaragarriak. Mintza, barrea ta zertu itzazute!" Deadarka diardugu Aita Santuak, Hungri Errian gertatuak jakinda. Jainkoak gizonei ta erriei izate-muñean irarritako leia ta oldeak ezin litezke odolez ta izkilluz ito ta lurpera! Jainkoak Kain'eri zuzenduriko itz aiek egun ere beren indar guztia dute: "Zure anaiaren odola deadarka ari zait lurretik". Jainkoak -dio Aita Santuak- bakoitzen obenak erioztza ondoren zigortzen ditu, baño bizita ontan ere zigortu izan oi ditu agintarien eta errien bidegabekeriak, Kondaira bera lekuko.

Ondo asko adierazi dute azken-gertaera auek erriak, sendiak, bakoitzak, naiago dutela lanaren eta sendiaren pake-giroa beste edozein aberastasun gañetik. Baño oni uko egiteko prest daudela ankertasunez edo beste guda baten ondorioz ordaindu bear balukete, ots: ondapen, dolu, karzel, eta e-

riotzez. Begiko dute gizonak eta erriek pakezko giroa, baño naiago beren barruko askatasuna. Zertarako aurrerapenak, zertarako bestelako aberastasun guztiak, gizonak oldez maite duten altxorrik baliotsuena kentzen bazaie? "Vox populi, vox Dei", esan oi da, ots "Erriaren naia, Jainkoaren naia". Erriak oldezko duana, Jainkoak irarria nunbait, ziurki ere. "Jainkoak errien ta giza-izatean irarritako legeak entzun bitez erri bakoitzaren barne-kanpoan, ta batez ere erriak berak agintea eman dienen artean. Aginte bat, berari dagokionez, bizitza ta askatasuna bederik lortzen saiako ezpalitz, naiz-ta beste elburu asko burutu, bere eginbearraren muiñean pot-legike".

Pakearen ezartzeko ere zeaztu ditu Aita Santuak bideak. Len ere gizadia guda ikaragarri artan mulgildurik zebillenean, ots 1942^{ko} Gabonetako Errati-deian bost puntu ezarri zituan errietako aginteen joka-bidetzat. Orain ere Europa^{ko} errien alkartzea eskatzen du batez ere, eta ONU batzar nagusiaren indartzea.

Etengabe darabilzki Aita Santuak "pake ta askatasun" itz auk. Baño beste zerbaiteren ondore bezela. Pakea eta askatasuna altxor baliotsuak dira, baño urko-errien eta gizonen bekaitz eta naikerien artean joka ta zertu bear. Orregatik ezin litezke gizadian zertu ta gatzatu izadi-gañetiko Taju baten ondore izan ezik. Erri bakoitza bere naitara jokatzan bada, bere naikeriak beste neurririk eta legerik ametitzen ez badu, beren eta besteen gañetik Ezer ez baderizkiote, nolaz erriak elkartu ta asmokidetu?

Onetzaz ugari ña luze mintzo da Aita Santua. Baño oen oñarritzaz diardukegu oraingoz, ots, "eskubidetasun, zuzenttasun eta askatasun" aren iturburu dan Orretzaz; Benetako Pakearen iturri dan Orretzaz.

- - - -

"Jainkoa, Jainkoa, Jainkoa!"...

Onatz Aita Santuak sugarretan biotzondotik jaulkitako izen gorena. Gizonak ta erriak beren burubide ta eginbi deetatik landa jaurti duten Jainko orren izen deuna dakar Pio XII garrenak une larri auetan. Itz onetan dakus berak

gizarte-arazo guzien giltza. Gizonek saztu ta eortzi duten Jainko ori tinkotu nai luke berak ludiaren biotz-biotzean! Etxeetan, euparantzetan, parlamentuetan, Biotzetan batez ere Jainko alguztinduna tinkotzeko arrenka eskatzen dio gizadiari. Dagokion maila gorenean ezartzeko Jainko orren izena.

Eztu sarritan "Jainko" itz onek asken alditxo oetan bezelako begirunerik sortzen. Ez begirune soilik, ala-olako kezka bat edo ere bai. Erriak, gizadi osoa bildur da... etorkizuna lañotsu dager. Eztu egungo egoerak ez orporik, ez tajurik. Legeak, agintean, eskubideak, gizonak, erriak... biar bertan deus-er izan bait litezke! Oro koloka, oro irristalo! Gizadiak erladi urduri bat dirudi oraintxe. Erriak pakea dute amets; ta guziak leporaño izkilluz josita. Legak asmatu-ala austen dira; gaur ar-eman eztuenean, ta biar elkar atzamarka; gizadiaren gidariak biar erri-arteke pakearen alde batzarretan itxilluz, ta etsi giza-lege sustraitzuenak oinperaturik urkoerrien eskubide legezkoenak zapaitzen! Indarra beti garaile!

Zerbaiteri elda naiean dabiltz gizonak. Lege ta batzarretan itxarben osoa galdu dute Alderdikeria ase ta goaitu dira. Pakea besterik eztu nai egungo gizonak. Zeri edo nori elduko amets onen lortzeko? Zoritxarrak odeiak aruntz jaso arazi die egungo gizonei bereb begiak pakea ta zoriona ekarri al lezazken Orren deika. Gizaditik urrun ote Jainko ori? ...

Nolako gogo-larritasun ta buru-naspillak sortu oi ez dituan egoera artegatsu onek! Galdegin zorrotzak dagizkie baitak gizonei unealdi oetan, baita osoa artega-giro ontan murgiltzen dutelarik. Nolaz gizartearen jokabide arrigarri ta zentzugabeko aukerik zalantza gorrienenan murgildu ez? "Existencialismo" edo Orixen izkeran "Izaten-aburu" dalako ori, etzan Guda-ondoko artega ta nazka-giroari emandako erantzun bat besterik izan.

Izan ere, egungo ta betiko Kondairari so egiñik alako nazka edo kezka bat nabaitzen du gure baitak. Indar itxuen joku naastu bat besterik ez bait dirudi giza-kondairak. Batez ere Kondairan barrena Jainkoaren atza somatzen ez duanak nabaitzen du iruzur-edo dalako ori: zentzurik gabeko gertaerak besterik ez dakuski; adurrak, edo griñak sortuak geienik. Ezta bertan ez adimen-azterrenik, ez asmorik, ez tajur-

rik somatzen. Gizonak ta erriak beren griña ta irritsez norabiderik gabe bultzaturiko abereak dirudizkie. Zerk deragie bada,erriei ta gizoniei beren egiñetan? Zer da errien kondaira? Ba al du onek norabiderik? Ba al du zentzurik? Ba al du asmo-gidaririk? Onelatsuko galderak sortzen die kondairak gizon oei.

Ta zer nabaitzen du egungo pentsalari batek azken urte auetako ta arestiko gertaera auetaz oldoztean? Itz uñitan laburtu du Aita Santuak egungo pentsalariei giza-kondairak sortzen dien gogo-nahaste ori...Alde batetik teknika-alorrean buruturiko aurrerapen arrigarria,ta errien ta gizonen ondoeza sakona,bestalde. Arrokerizko ametsetan ziardun XX'gn. gizaldiko gizonak bere burubideetan,jakintz eta teknikaren aurrerapenak ikusita,baño naiz-ta berandu,oartu da erriarteko ar-emanak iñoiz baño etentzer arkitzen dirala,ta gañera bere aurrerapona duala eriotz-izkillu bildurgarriena!

Ondo dakizki Pio XII'garrenak egungo teknika-aurre-rapenen berri,ta iñork baño juntuago daki ere teknikak ekafi ondapenaren zio-sustraia; gizona Jainkoak adierazitako egi betikorretatik aldendu izatea,ta Jainkoari zegokion mailan Teknika ta Yakintza ezarri izatea. Agerian jartzen du Aita Santuak teknikaren ondorio tamalgarri auek len Positivismo izenez eta egun Realismo izenez dalako aburur oietan dutela iturburua. Realismo ta Materialismo aburu auen atsez kutsaturik dago egungo gizona. Espaitu onek ez Jainkorik,ez erabateko baliotasunik onartzen;gizona jainkotzen du,ostera,ta gauz guzien neurri ta erizpentzat ezartzen. Estu obenik ez griña okerrik ametituen,gizaki ta Estaduen aulkeri ta akatsak Teknika eta Aurrerapenak zuzendu al letzazkela usteki.

Auxen da,ba,XX'go gizartearen arrokeria zizkatzen duana: pakea eta zoriona tinkotzeko bearrezko oiran bideak artzeko gai ez izatea;giza-baitaren premi sustraitsuenak asetzeko biderik ez arkitzea;gizonak ta erriak jaso ta zoriondu bearrean,sekula baño giza-ezago aldatzea,Teknika orren atal bat biurtgeraño. Gizon eta erriei garrantzi aundi-
dieneko zaizkion arlotan berak jainkoturik seduzkan Teknika eta Aurrerapenak pot-egiteak damaio miñik larriena. Bera baita gizarte-giro onen egille ta eramalle batean. Antziñate arekin eta berak ondarez utzitakoekin erabat ausi-leiaz zi-

arduten gizonek beren aurrerapen-eginbideetan, teknika ta jakintzaren bidez gizona "osotu" ta antziñateak bere aultasunean sorturiko Izaki barregarri oietzaz zearo "eraberritu" nairik. Bi alditan jauzi zaie gizaldi ontan beren ametsezko Babel-Dorrea... irugarrenez eoriko ez ote zaien ikara dira! Nola tajutu naspillo-uts dirudin gizarte-egoera au? Ona Aita Santua mintzo:

Teknika ta Aurrerapena bide ta bitarteko besterik eztira; joka-arau ta elburu absolutotzat ezin genezazke iñola ere artu. Elburu auek jarri bear dira maila buruan. Teknika ta Aurrerapena auekin datoztenean On eta Pake bidetik dijoaz; auekin austean, ordea, ondamen-bidea daramate. Balioak gorde bezate dagozkien mailak, ta orduan teknika ta aurrerapena ondamentzat baño gizonaren eta errien zoribiderako egokienak gertako dira.

Gauzak ontara balebiltz elizkieke egungo pentsalariei gizadi ta kondairaren ikuspenak orrelako ezpai ta kezkarik sortuko. Kondaira naasi ta illundi baño, eresi bikain bat litzaieke. Jainkoa lekuskete Kondairaren Irule gertae-rak oro Xede baten araura ariltzen. Ludi ontako gertaera ta gauzak oro giza eran, giza-erizpenez auzitzen oituta gaude, ta onetxek eragozten gaitu beste era ortara begiestera. Ez gaitu oraindak Jainkoagandiko ats orrek kutsatu, ta orretxek garama Jainko aundi orren asmo ta xede betikorrak geron ipur targiz neurtu ta argitzera. Itsukeri zoroa gure au!

Amaika bat gizon biurtu oi da Jainkoaren buruzki bere jokabideen herririk eztakitelako, bere xedeak suma ezin dituztelako, Jainkoaren eta gizonen burubideak kidetzen ez diralako: nun da, ba, Jainko ori? Nun da On uts dan Izaki ori? Nun gizonen ta erriekin pakea ta zoriona opa dien Ori? Ba al du giza-kondaira onek Jainko-aztarnik? Soma al diteke ludi nahastu ontan Adimen Zuzen baten arrastorik? ...

Zer dala-ta, orduan, indar ankerra beti garaile? Zer dala-ta beti basatienak, biotzgabeenak, maltzurrenak, gaiztoenak, naiz gizon naiz erri, atsegiñ eta zoriontasunean igarri? Zer dala-ta zuzenenak, errukitsuenak, asmo ta borondate onenekoan anker gaizto oien oinpean beti egon bear? Tajuzko ote zuzentasuna, ontasuna, gaitz eta maltzurkeriaren menpeko izatea? Zer dala-ta...

Era ontakoxe galderak zegizkioten Agustin Deunari siñesgabe ta kristau aunitzek Barbaro-taldeak latin-erri guziak menperatzen ari zirelarik ikustean. Bein kristau-erlijioa ezarri ezkeru, Jainkoaren Jaurerria lur ontan garaile bai litz. Kondairan barrena Eliza ta Jainkoaren Jaurerria zorikidetu bai litzazke. Kristau asko zalantzan jarri ziran siñesgabeek maltzurkeriz ta irriz zegizkien galde ta maxioei erantzun eziñik : nun dezue ba Jainko ori? ...

Zori artantxe asma ta burutu zuan Agustin Deunak giza-kondairari buruz jardunik dan idaztirik sakon eta mamitsuena,ots,"De Civitate Dei" deritzana. Gutxi azkortu da ordutik historiarekiko kristau-oldozkera. Bertan eman bait zituan kristau-burutaenezko Kondaira bat eratzeko bearrezko ziran oiñarriak.

Orduan ere kristau-erriak,erneberri artean,bera zetoztela zirudin. Nork-eta barbaro-erriak erasota. Erlijio, kultura,aurrerapena,ta edotariko balioak deuseztera zijoaztela zirudian. Denak bildur ziran,jakitunak,legegizonak,elizgizonak...

Onatx guri ain goaitkarri ta ulerkaitz zaizkigun gertaerak Agustin Deunak nola argibidetu. Alegi batez diardu: Kristogan datza jatorrizko obenetik kondairan barrena nabarmentzen dan "bikoiztasun" ori,ots: lurreko Estaduen jarraipena,eta Jainkoaren Jaurerriaren etorrera,aldiaren amaian garaille gertatuko dan Jaurerria. Bikoiztasun ori bi Uri aundi en bidez adierazten du,ludi ontan elkar erasoka diardutenak: bat zerukoia,lurkoi bestea.

Lurreko Uria ludi-barnekoa dezu,ludian jokatsen da ta bertan ezarririk dauzka bere elburuak. Berak sortzen ta ereintzen ditu gaitz ta bekaitzak ta gudak. Bere x-deen garaipiderako darabilzkian bideak ez damaikiote ajolik. Bere semeak atsegiñetan bizi dira lur ontan.

Zeruko Uri,berriz,naiz-ta ludi ontan jokata ezta bertan orporik,geroaren itxaropen ta anetsez diardu. Bere semeak arantzetan ta negarrez bizi bearra dute,baño nolozpaiteko garaipenaren uste osoan.

Nabarmen agertzen da bi Uri oetako jokatzearen bi-xigotasun zolia. Batetik Uri lurkoia gorroto eta indar basatiarenena; zerukoia, bestalde, maitasun eta pakearena. Lur ontako gudatan eskubide eta zuzentasunak garaile gerta bali-
tez, ainbat obe Jainkoaren Urirako, Jainkoa bera baita bere semeetan irabazi duana. Zuzentasuna, aldiz, ondatua baledi, aleun etekin aterako ditu Jainkoak ondapen ontatik bere se-meentzat; onerako onartu du lur-ondapen au: badituzte bere semeak beren ordaiñak ta negarrerako obenak; jasan bezate din ki beren errua, ta erruaren ondorea (Agust. Don.). Aldiaren azkenean Zeruko Uria betiraunean tinkotuko da garaile; Lur-
koa, berriz, betirako ondatua izanen da.

Zein beste egunotako Kondaira ere ontara epaituta! Jainkoa azaltzen da bere Seme Kristoren Erregetza ludi ontan ezarri naiean, ta bestalde gizona naiz lagun naiz aurkako. Ez da besterik Kondaira: Jainkoaren eta gizonaren eskubidetasu-naren ondorio bat. Gertaerak ontaka begietsiz nor buru-bio-tzez Jainkoaren aurka altxa? nork bere Izen gorena iguintzen? nor bere baitan itomintzen? nork gertaera oro adurrari eras-ten? Onela dakusanak Jainkoa dakusake bere asmoen araura jo-katzen, naiz-ta jokabide auek maiz giza-adimenarentzat uler-eziñak gerta. Jainkoa agertzen da histori osoaren azi-indar, jomuga ta giltza. Esta ez adurrik, ez grifa itsurik, ez norae-zik. Jainkoak darama Kondairaren leusa. Gertaera bakoitzak, gizon bakoitzak du bere txokoa Jainkoaren burubide auetan.

Auetzaz aazturik bizi gera. Gauzak gerta bezela auzitzen ditugu, Jainkoak bost ajola damaigula. Jainkoa ozto-poarri bat bezela jaurti dugu gizarte-arazoetatik. Bego Jain-ko ori Elizetan! Politika, teknika ta jakintz-gaietan gabil-tzen geron gisa ta araura. Gizonak Jainkoz kanpo ta aske jar dun nai badezakete... ez gelegi arritu giza-kondairak daraman norabideaz! ...

Itzul bitez gizonak ta erriak bazterturik daukaten Jainko onengana. Gizartearen goraberak daramatenek, eman be-zaiote Jainkoari dagokion mailla. Gizadian pakea ta zoriona erein-lanean diardutenek tinkotu bezate leenik gizonen biotz eta errien legetan Jaungoikoaren agindu santua. Ikasi beza-te Hungria erretik... Oar bezate bere aundi-naia beste lege-rik oztutenak bertaraino irixi zezaketen!

Auxen da Pio XII'garrenaren leirik bizieta. Ontan dakus berak arazo guzien giltza. Jokabide onetik datorkioke gizarteari ain bearrezko duan pakea. Beste jokabide ta erabaki guziak itxurazkoak lirake,aldakorrak,labantsuak. Egi eta Zuzen dan Jainko ortan ezarri ez bitartean,aizeak orbela bezela gabiltzake. Pakea eta zoriona gizonak bere egitez lortu bear dun altxorra da,baño Jainkoagandikoa soilik,iraunkorrak ditezen. "Da nobis iilam quam mundus non potest dare pacem", otoitzen du egunero Elizak,ots:emaiguzu munduak ezin eman digun pake ori".

Eskubide,Zuzen eta Pakearen iturri dan orri bedi egun eta beti kondaira eta gizadiaren argi ta arnas-emalle. Zertu beza Berak Aita Santuak 1957'gn.urterako gizarteari opa dion pakea.

"Jainkoa,Jainkoa,Jainkoa! Izen mintzo-eziñ au,eskubide guzien iturri,zuzen eta askatasunaren iturburu,entzun dedilla parlamentu eta enparantzetan,etxe eta lantegietan,jakitun eta langilleen ezpañetan,prensa eta erratietan. Bedi Jainkoaren izena,bake eta askatasunaren izenkide bezela,gogo oneko gizonen ikurriñ,erri eta nazioen lokarri,bedi guzien osasunerako lanean ari diranen anai eta lankideen ezaugarri... Entzun bedi batez ere,bere izena eliz eta biotzetan,Jaunaren ganako dei goren bat bezela,bere algutzitasunez giza-indar aulaz lortzen ain zaila dans burutzera lagun dagigun".

Iñaki Bastarrika
Arantzazu'ko teologilari

